

THƯ VIỆN TRONG TRƯỜNG ĐẠI HỌC HÔM NAY

TS. Hoàng Hồng Hà

Thư viện hiện đại và hệ thống thông tin

Trong suốt những năm tháng đi học, ít người chưa từng một lần vào thư viện. Tìm sách, mượn tài liệu, hoặc đơn giản chỉ là tìm một chỗ ngồi học... thư viện đã trở nên một phần không thể thiếu của môi trường học tập.

Tuy nhiên, mặc dù là một bộ phận mang tính chất ổn định, cổ xưa và ít thay đổi trong trường đại học, thư viện ngày hôm nay đang dần dần đổi khác. Những thay đổi bắt nguồn từ cả 2 phía. Từ phía thứ nhất, những hệ thống linh hoạt hơn, “mềm” hơn và ít tính độc quyền hơn đã bắt đầu làm thay đổi tính chất của kho tàng tri thức được tích lũy và gìn giữ tại thư viện, khiến nó trở thành một hệ thống mở và tương tác với người đọc một cách phong phú tích cực hơn. Từ phía thứ hai, một lớp độc giả với những yêu cầu cao về tốc độ truy cập thông tin và khả năng sử dụng công cụ đã đặt ra cho thư viện những yêu cầu, cũng là những thách thức mới.

Thư viện đang thay đổi từ một không gian lưu trữ trở thành một không gian học tập. Vai trò “cánh cửa mở vào thế giới tri thức” của thư viện đã được nhận thức một cách sống động hơn, trong điều kiện có nhiều cánh cửa khác nhau đang cùng được mở. Những thư viện cổ xưa với những giá sách cao ngất tận trần nhà, làm cho con người choáng ngợp vì những kho tàng tri

thức vô tận mà nó lưu giữ trong sự im lặng thiêng liêng đã dần trở thành một hình ảnh quá khứ. Nhu cầu đọc sách đã trở nên đa dạng, phong phú hơn rất nhiều, có những thư viện công cộng hiện đại đã được xây dựng ở những nơi rất đông người qua lại: bến xe bus, siêu thị... Đáp ứng và khuyến khích nhu cầu đọc là nhiệm vụ của thư viện. Không còn ở những nơi xa cách, yên tĩnh, không còn dành riêng cho một lớp độc giả ưu hạng, không còn chỉ là nơi lưu trữ đơn thuần, thư viện phải là một nơi có hoạt động tương tác giữa thủ thư và bạn đọc, giữa hệ thống tri thức và độc giả. Những tương tác này là sức sống của thư viện hiện đại.

Các nguồn tài nguyên của thư viện được đa dạng hoá, không còn là các sách, tài liệu in ấn mà thêm vào đó là các nguồn đĩa, file, hình ảnh, kênh TV, bài báo... Tri thức trong kho không được phép tù đọng, dừng lại, mà luôn luôn biến đổi, là nguồn thông tin được cập nhật, sống động. Sự sống của sách là ở chỗ nó được đọc, được sử dụng, được đưa vào thành những thông tin những cảm xúc hữu ích cho cuộc sống thật của ngày hiện tại. Đáp ứng mục tiêu này, thư viện phải là nơi tổ chức các hoạt động khuyến khích văn hoá đọc, tổ chức những buổi giới thiệu sách, tổ chức những hoạt động để người đọc quan tâm đến kho tài liệu của mình, để chúng không ngủ yên trong quên lãng, để chúng có thể đóng

góp những giá trị của mình vào môi trường văn hoá nơi nó tồn tại.

Thư viện hôm nay phải cung cấp thông tin khi bạn đọc cần chứ không phải khi thư viện muốn cung cấp, thông tin dưới định dạng bạn đọc cần chứ không phải là dưới định dạng mà thư viện có. Vậy nên cần có những công cụ để thư viện có thể phục vụ độc giả tốt hơn. Đó là những công cụ được tích hợp giữa công nghệ hiện đại và khoa học thư viện, công cụ tìm kiếm, phân loại, tổ chức, tra cứu, chuyển giao... Khác với những công cụ tìm kiếm khác, công cụ tìm kiếm của hệ thống thư viện có đặc trưng riêng, tương thích với hệ thống tiêu chí sắp xếp và quản lý nó. Khả năng cung cấp thông tin theo phân loại sâu, khả năng liên thông giữa các thư viện khác nhau trong cùng hệ thống... chính là những ưu điểm vượt trội so với dạng tìm kiếm thông thường trên internet.

Với những công cụ như mạng, đường truyền và các giao thức, các Thư viện tại từng vùng miền, quốc gia đang cố gắng thiết lập những chuẩn chung để có thể chia sẻ các nguồn tài nguyên mà mình có. Số lượng sách trong kho của thư viện có thể không còn quan trọng bằng các dịch vụ mà nó có thể cung cấp. Thư viện hiện đại đang chuyển từ chỗ là một nơi lưu trữ, một nơi giữ gìn, thành một nơi tìm kiếm và cung cấp thông tin cho người đọc - "Library Without Walls" - một quan niệm mới mẻ và hiện đại. Thư viện đang chuyển mình đến với bạn đọc, chứ không còn nằm yên một chỗ để

đợi bạn đọc đến với mình. Cái chuyển biến ấy không thể đến từ kho tài liệu đang nằm yên trên những kệ sách kia, mà phải đến từ những cán bộ thư viện, những người chịu trách nhiệm tìm kiếm sắp xếp và cung cấp thông tin cho bạn đọc của mình.

Vai trò của cán bộ Thư viện

Các kỹ năng và vai trò truyền thống của cán bộ thư viện vẫn rất cần thiết trong mô hình và hoạt động của thư viện trong kỷ nguyên Internet. Các kỹ năng biên mục, phân loại, chỉ mục, đáp ứng các yêu cầu, hướng dẫn cho người sử dụng... sẽ được chuẩn hoá trên cơ sở các phần mềm chuyên dụng cho thư viện. Những phần việc được thực hiện bằng hệ thống máy móc, trang thiết bị sẽ tiết kiệm thời gian và công sức của các thủ thư, điều này cũng đồng nghĩa với việc các thủ thư sẽ phải đáp ứng một chuẩn mực cao hơn các kỹ năng truyền thống cơ bản.

Các cán bộ thư viện trong thời gian qua đã thực hiện nhiệm vụ phục vụ trong thư viện dựa trên các kho sưu tập và nhu cầu của người sử dụng. Tuy nhiên, các tiêu chuẩn về phục vụ, phẩm chất, năng lực, các kỹ năng truy cập và hợp tác... sẽ được nhấn mạnh ở mức cao. Việc tổ chức tài liệu sao cho hữu ích nhất đối với người sử dụng và tăng khả năng truy cập tới các nguồn tài liệu cả truyền thống và số hóa đòi hỏi người cán bộ thư viện phải được trang bị kiến thức tin học, ngoại ngữ, kỹ năng giao tiếp, kỹ năng phân tích thông tin, kỹ năng đánh giá và phục vụ bạn đọc.

Đối với thư viện của trường đại học, những kỹ năng trên càng phải được nâng cao hơn nữa. Ví dụ, trong suốt 13 năm hoạt động, có lẽ một trong những nguyên nhân chính khiến cho thư viện trường ĐHDL Văn Lang vẫn cứ chỉ là một thư viện nhỏ, khiêm nhường, đó là do hình như ít ai đặt ra cho mình câu hỏi: “Người đọc của chúng ta đã thay đổi như thế nào?”. Vậy mà những thập kỷ qua là khoảng thời gian có rất nhiều biến động về thông tin. Độc giả trở nên đòi hỏi hơn, vì họ được đáp ứng bởi nhiều nguồn thông tin nhanh nhạy hơn. Độc giả trở nên thông minh hơn, vì họ đọc được từ nhiều nguồn ngoài nguồn của thư viện. Độc giả chiếm lĩnh và tái sử dụng thông tin nhanh hơn thông qua hàng loạt công cụ. Độc giả trở nên quen thuộc rất nhanh với internet, với e-book, với CDROM... Trong khi đó, hầu như cán bộ thư viện dậm chân tại chỗ, từ kỹ năng phục vụ cho tới kỹ năng truy cập và phân tích, cung cấp thông tin.

Hiểu nhu cầu của người đọc là một yêu cầu quan trọng để làm cho thư viện trở nên hữu ích. Bởi vì đối với thư viện thực ra là đổi mới hệ thống cung cấp dịch vụ của thư viện. Một hệ thống lâu đời và cổ xưa như thư viện, tích hợp với những công nghệ hiện đại là cả một quá trình chuyển động phức tạp. Trong đó cái phức tạp nhất vẫn là con người. Hệ thống nhân viên thư viện phải đổi mới năng động hơn, phải bằng cách nào đó thu hút được sự tham gia của khách hàng – tức là của bạn đọc, làm cho mọi nguồn thông tin

trở nên dễ dàng tiếp cận, bằng mạng, bằng dịch vụ hỏi đáp, bằng cung cấp thông tin trọn gói... Độc giả của thư viện hôm nay là những con người hiện đại, không chỉ làm việc cố định một nơi, trong một khoảng thời gian, không gian nào đó. Sự thay đổi, mở rộng giờ làm việc, mở rộng không gian việc làm phát sinh nhu cầu được truy cập và được đáp ứng trên phạm vi rộng hơn. Khái niệm “giờ mở cửa, giờ làm việc” của thư viện cũng vì thế trở nên linh động hơn rất nhiều, và luôn được hỗ trợ bởi những phương tiện truyền thông hiện đại.

Đến một lúc nào đó những thủ thư cũng sẽ được khu trú vào một số khu vực đặc biệt, nơi cần đến các năng lực sắp xếp của họ. Một hệ thống liên hoàn giữa các nhà xuất bản và thư viện chắc sẽ giảm tải hơn nữa cho các thủ thư, và chuyển họ sang vai trò mới. Vấn đề là mỗi một cán bộ thư viện nhận thức được những thách thức đối với nghề nghiệp của mình, và nắm được những cơ hội để hoà mình vào dòng chảy hiện đại. Trường đại học là nơi đào tạo lớp trí thức tiên tiến cho xã hội. Thư viện trường đại học không thể lạc hậu, hơn thế, nó phải là nơi để những trí thức trẻ tiếp cận với tri thức khoa học công nghệ tiên tiến, để rèn luyện và nâng đỡ khả năng tự học, tự nghiên cứu. Trong một môi trường như thế, việc đặt ra những yêu cầu cao đối với cán bộ thư viện là việc tất yếu.

Nghĩ về thư viện trường ĐHDL Văn Lang

Thư viện của trường ĐHDL Văn

Lang là một thư viện trẻ, nhưng cũng như tất cả các Thư viện khác, nó được đặt nền tảng trên việc xây dựng một thư viện truyền thống: kho sách, phòng đọc, các thủ thư có nghiệp vụ và không có nghiệp vụ... Một bầu không khí an nhàn và phần nào cam phận có thể được cảm nhận ngay lập tức khi bước vào các phòng của thư viện. Có những đóng góp nhất định cho quá trình đào tạo của trường, nhưng thư viện chưa bao giờ được đánh giá là đáp ứng tốt nhu cầu đọc và học tập của các cán bộ, giảng viên và sinh viên. Dù cũng là nơi sớm áp dụng tin học trong quản lý, cũng là thành viên của các hiệp hội chuyên ngành, nhưng những gì mà thư viện đáp ứng, vẫn đang ở tình trạng thiếu chủ động.

Bắt đầu từ năm học 2005-2006, thư viện được tập trung đầu tư với mong muốn trở thành một thư viện đáp ứng cho quá trình đào tạo theo học chế tín chỉ. Thư viện hiện nay có 10.360 đầu sách, 20.721 bản sách. Phần mềm quản lý thư viện do nhóm lập trình của Trung tâm Thông tin phát triển. Hai cơ sở đều có phòng đọc và kho sách mở, tuy nhiên diện tích hạn chế, số chỗ ngồi không nhiều, mùa thi thường xuyên quá tải. Trong thời gian tới, thư viện sẽ phải làm rất nhiều việc, để có thể trở thành một thư viện tốt, đáp ứng được nhu cầu đọc và học tập của toàn trường.

Về mặt tổ chức, một mô hình thư viện mở, có tương tác với hệ thống phòng đọc chuyên đề tại các khoa, là mô hình tương đối phù hợp trong điều kiện khó

mở rộng diện tích của thư viện trung tâm. Phòng đọc chuyên đề của các Khoa cũng giải quyết được một vấn đề quan trọng khác, đó là tính đa ngành của trường, và khả năng phát triển tư liệu chuyên sâu của từng ngành, mà không phải thư viện trung tâm có thể đáp ứng được tất cả. Vấn đề còn lại chỉ là khâu quản lý, nếu có mạng máy tính tham gia vào, với phần mềm quản lý mượn trả sách được hoàn chỉnh và chạy trên môi trường mạng, sẽ hạn chế bớt được những khó khăn.

Về mặt các nghiệp vụ, thư viện có thể được xây dựng trên cơ sở 3 bộ phận chủ chốt: bộ phận nghiệp vụ (bổ sung sách, tư liệu, biên mục), bộ phận phòng đọc (phục vụ độc giả) và bộ phận hoạt động thư viện (tổ chức các hoạt động điểm sách, câu lạc bộ bạn đọc, các buổi nói chuyện giới thiệu tác giả tác phẩm mới, các hoạt động trao đổi tài liệu, tặng giáo trình, hội sách...). Các bộ phận gồm một lượng nhân sự tối thiểu là cán bộ thư viện cơ hữu, phần còn lại là hệ thống cộng tác viên – sinh viên làm việc bán thời gian tại thư viện. Đây chính là lực lượng kết nối để thư viện trở nên gần gũi và sinh động hơn trong mắt độc giả. Mạng máy tính, cơ sở dữ liệu online, tài liệu dạng số và các dạng khác trở thành phần hữu cơ của thư viện, toàn bộ 3 bộ phận đều hoạt động trên cơ sở mạng máy tính và phần mềm quản lý.

Một số dịch vụ khác của thư viện sẽ được phát triển, ví dụ Thư quán. Những hoạt động này được đặt nền tảng trên việc khai thác tốt nhất và an toàn kho

tài liệu của thư viện, cung cấp dịch vụ và đa dạng hoá các hoạt động của thư viện để hấp dẫn độc giả đến với thư viện nhiều hơn.

Tuy nhiên, cái khó khăn nhất của Thư viện hôm nay là nhân sự. Đây là một khâu đòi hỏi giải quyết sớm, triệt

để, nhằm xây dựng một đội ngũ thực sự có sức bật và có khả năng hoạt động sáng tạo. Đây là việc mà chỉ riêng thư viện không thể giải quyết được, cần phải có sự hỗ trợ to lớn của nhà trường, và hơn cả, là cần có sự tự ý thức của mỗi cán bộ thư viện./.

TS. Hoàng Hồng Hà

GD. Trung tâm Thông tin Trường ĐHDL Văn Lang

Ghi nhanh về một sự thay đổi

Với mục đích phục vụ tốt hơn nữa cho việc học tập và nghiên cứu của Sinh viên trường ĐHDL Văn Lang, từ Thứ hai 3/12/2007, Thư viện ở cả 2 cơ sở đã có nhiều sự thay đổi trong cách sắp xếp, thời gian phục vụ cũng như quản lý.

Thay đổi đầu tiên dễ nhận ra nhất chính là cách sắp xếp lại phòng đọc rất tiện lợi và hợp lý, tạo sự thoáng đãng, rộng rãi trong không gian, kích thích hơn nữa hứng thú học tập của SV. Thêm vào đó, các SV còn có thể vào Thư viện để học nhóm với nhau, việc sắp xếp lại kho sách cũng giúp SV tìm kiếm dễ dàng hơn, ít tốn kém thời gian hơn. Tiếp theo, thời gian hoạt động của thư viện cũng được mở rộng hơn: từ 7g00 -19g00 cho các ngày thứ 2 đến thứ 6 hàng tuần và từ 7g00 - 14g00 cho ngày thứ 7, tạo điều kiện cho SV đến TV đọc sách nhiều hơn.

Và cuối cùng, không thể không nhắc đến mô hình phục vụ mới tại Thư viện. Hiện tại, Thư viện có thêm đội ngũ Cộng tác viên (CTV) tham gia vào việc quản lý. Với sự hỗ trợ của lực lượng này, SV có thể mượn, trả sách và tìm kiếm thông tin trên mạng nhanh hơn. Các CTV này cũng là SV nên dễ tạo được sự thân thiện, gần gũi đối với SV khi vào thư viện.

Những thay đổi như trên là rất cần thiết và đã tạo cho Thư viện một diện mạo hoàn toàn mới. Điều này sẽ là động lực để thu hút các SV đến Thư viện đông hơn, khai thác, sử dụng Thư viện hợp lý hơn, tốt hơn.

Tuy nhiên để đạt được hiệu quả cao lâu dài, Thư viện vẫn cần có vài thay đổi nữa: tăng thêm số lượng đầu sách, báo và tạp chí; tại vị trí trả sách cần phải luôn luôn có người trực; siết chặt hơn nữa vấn đề giữ gìn vệ sinh chung trong ý thức của SV khi sử dụng Thư viện; nhân viên Thư viện nên ý thức rõ hơn về vai trò của mình, có thể, Thư viện mới thực sự "mới".

www.vanlanguni.edu.vn, ngày 7/12/2007